

non vsquequo incaleres dies: qui autem remanserunt dispersi sunt. & non remanserunt ex eis duo simul.

Dixitq; populus ad Samuel, quis est iste qui dixit Saul nō regnabit super nos? Sententia recte redditur: quauis Hebraice interrogatiuē scribatur absque negatione. date viros & interficiemus eos. Dixitq; Saul: non morietur quisquam die hac, quia hodie fecit dominus salutem in Israel. Hinc clarē apparet quōd Saul & Samuel simul erant in die victoriæ.

Dixit autem Samuel ad populum: venite & eamus in Ghilghal, & innouemus ibi regnum. Suauem elegit Samuel modum ad confirmandum regnum Saulis de consensu omnium abique punitione eorum qui despexerāt Saulem: vt sic illi ponētes concurrerent vnanimiter cum reliquis ad regnū Saulis. Et perrexit totus populus in Ghilghal, & fecerunt ibi regem Saul coram domino in Ghilghal. Iuxta Hebræum habetur. & fecerūt regnare ibi Saul in cōspectu Iehouah in Ghilghal. regem siquidē prius fecerant, sed modō fecerunt eum regnare: hoc est regalem statum assumere & officium exercere in conspectu domini: hoc est cum ea reuerentia diuina perinde ac si astant coram deo. & immolauerunt ibi victimas pacificas corā domino. Ecce Saul & Samuel simul in Ghalghalis sacrificantes deo absq; vllā dissensione: vt hinc perpendamus verū esse qd diximus in præcedētī capitulo, verba illa Samuelis ad Saulē descendes ante me in Ghalghala, aut esse mandatū generale aut fuisse mandatū de descensu in Ghaghala ante prælium contra Hammonitas: quod angustia temporis nō permittit impleri. & lætatus est ibi Saul & omnes viri Israel nimis. Iuxta Hebræum habetur. vsque valde. Magnitudo letitię nō excessiua sed vsque ad lætitiā maximā describitur.

CAPVT XII.

Ixit autem Samuel ad vniuersum Israel: ecce audini vocem vestram in omnibus quę dixistis mihi, & constitui super vos regem. Hęc Samuelis verba ad populum, eorum Saule rege ibidem (hoc est in Ghalghalis) innouato regno intellige dicta, tunc enim iudicio se supposuit regis siquis aliquid aduersus eum haberet. Et nunc ecce rex graditur ante vos exōque senui & incanui, & filij mei ecce sunt vobiscum: & ego ambulauī coram vobis ab adolescentia mea vsque ad diem hanc. Liberam proponit facultatem populo petendi iustitiam aduersus filios suos & aduersus se, diuersimodē tamen

quo-

quoniam circa filios non se extendit, sed sat esse censuit obtulisse eos iudicio: de seipso autem diffusē prosequitur. Vnde & subiungitur. Ecce adsum, loquimini de me coram domino & coram christo eius. Et Hebraicē habetur. testificamini in me coram Iehouah & coram vncto eius. Et hinc apparet quōd Saul fuit publicē vnctus in regem. nisi enim publicē vnctus fuisset in Maspha quando creatus est rex, & fortē iterum in Ghalghalis quando fecerūt ipsum regnare, nō dixisset Samuel publicē & coram vncto eius. vtrum bonum cuiuspiam tulerim aut asinum, si quempiam calumniatus sum. Iuxta Hebræum habetur. fraudauī. Quod autem subditur. si oppressi aliquem. Iuxta Hebræum habetur. si complacui. Et est sermo de violatione iudicij ad placendum alicui. si de manu cuiusquam munus accepi, & contennam illud hodie. Iuxta Hebræum habetur. & faciam celare oculos meos in eo. est enim pars inchoatæ clausulæ de muneribus. Præmittitur enim iuxta Hebræum. & de manu cuiusquam accepi precium. statimque subditur. & faciam celare oculos meos in eo. Et est sensus si accepi quācunque rem precio æstimabilem vt velarem oculos meos à prosequenda iustitia ob ipsum precium. & solito more futurum faciam respicit præteritum accepi. Deinde immediatē sequitur. & restituam vobis. Plenē exponit se iudicio & satisfactioni.

Et dixerunt: non es calumniatus nos neq; oppressisti. Iuxta Hebræum habetur. non fraudasti nos & non complacisti nobis. repetuntur enim supra dicta verba. neque tulisti de manu alicuius quippiam. Dixitq; ad eos, testis est dominus aduersum vos & testis christus eius in die hac quōd non inueneritis in manu mea quippiam: & dixit, testis.

Et ait Samuel ad populum. Iustificato ipso Samuele à populo corā deo & rege, manifestat Samuel populo quōd populus ipse non est iustificatus relatiuē ad deum tempore regiminis ipsius Samuelis, sed peccauit petendo regem. dominus qui fecit Mosem & Aharō, & qui ascendere fecit patres vestros ex Agypto, adest. In Hebræo non est verbum adest: verū congruē subintelligitur, vt declaret Samuel præsentia summi dei subiunctis verbis tanquam ex diuino instinctu procedentibus. intendit enim loqui vt propheta. Et nunc stete vt iudicio contendam aduersum vos coram domino. Iuxta Hebræum habetur. & indicabor vobiscum in conspectu Iehouah.

Et

Et est sensus q̄ agam personam partis vnius & vos personam alterius tanquam in iudicio coram deo. vtraque enim pars (accusator videlicet & reus) comparent in iudicio vt iudicandi: & propterea dixit & iudicabor vobiscum. de omnibus misericordiis domini. Iuxta Hebræum habetur. de omnibus iustitiis Iehouah quas fecit vobiscum & cum patribus vestris. Beneficia diuina collata & ipsis & patribus appellat iustitias summi dei secundum effectum: quia reddebant eos debitores secundum iustitiã deo. huiusmodi enim debita sunt materia causæ quæ proponitur in hoc iudicio.

Quomodo ingressus est Iahacob in Aegyptum: & clamauerunt patres vestri ad dominum. Misitq̄ dominus Moysen & Aharon & edu- xerunt patres vestros ex Aegypto, & habitare fecerunt eos in loco hoc. Incipit commemorare in specie huiusmodi iustitias dei.

Et oblitus sunt domini dei vestri: tradiditq̄ eos in manũ Siseræ principis militia Chazor & in manum Pelisthinorum & in manum regis Moab, & pugnaverunt cum eis. Non ordinatè scribuntur historia: nam (vt patet in libro iudicum) prior fuit oppressio à rege Moab quàm à rege Chazor, & demum fuit oppressio à Pelisthinis. Clamaueruntq̄ ad dominum & dixerunt: peccauimus quia dereliquimus dominũ & seruimus Bethalim & Hastharoth, & nunc libera nos de manu inimicorum nostrorum & seruiemus tibi. Misitq̄ dominus Ierubbabal & Bedan.

Quis fuerit iste Bedan, in libro iudicum non legitur sub hoc nomine: aiũt autem ipsum esse Samsonem. & Iephthah & Semuel: & liberauit vos de manu inimicorum vestrorũ per circumitum. & habitastis confidenter. Et vidistis quòd Nachas rex filiorum Hammon venit contra vos. Vsq̄ in locum hunc distulit author libri scribere alteram causam, quæ mouit populũ ad petendum regem: videlicet quòd quia viderunt Nahas regem Hammonitarum præparasse bellum, immo venisse contra Israel, petierũt regem. ex eo enim quòd apertè litera sonat venisse, intelligendum est quòd inceperat venire quando petierũt regem: sed obsidio Iabes Ghalahad postea superuenit. & dixistis mihi, nequaquam manebimus vt hætenus. sed rex regnabit super nos: cũ dominus deus vester regnaret in vobis. Pertinacia populi superius narrata, vnico verbo negatione nequaquam describitur cum ratione culpæ: videlicet paruipensione tanti beneficij quòd Iehouah Elohe vester esset rex vester. sic enim habetur Hebraicè. Et nunc ecce rex quem

quem elegistis & petistis: ecce dedit dominus. *em super vos.* Si timebitis dominum & seruetis ei, & audietis vocem eius & non exasperabit os domini. Iuxta Hebræum habetur. & non rebel- labit ori Iehouah. Sententia est clara. eritis & vos & rex qui regnauerit super vos sequentes dominum Deum vestrum. Si autem non audietis vocem domini, sed exasperabit sermonem domini. Iuxta Hebræum habetur. rebellabit ori Iehouah, contemnendo precepta eius. erit manus domini super vos & super patres vestros. hoc est reges vestros qui debent vestri patres esse. è regione enim prius dicti & vos & rex vester, dicit modo in vos & in patres vestros.

Et etiam nunc scate & videte rem hanc grandem, quam dominus facit in oculis vestris. Nõne mesus tritici est hodie: innocabo dominum & dabit voces. hoc est tonitrua. & pluuia: & scitate & videte quòd grande malum feceritis vobis in conspectu domini. Iuxta Hebræum habetur. quòd malum vestrum magnum quòd fecistis in oculis Iehouah petendo vobis regem. Perpède moderamen. contestatur enim & quòd peccauerunt grauiter petendo regem: & præmisit quòd ex quo factus est rex. in facultate eorum est vt bene vel male succedat. si enim timuerint Deum & obedierint ei, bene succedet: sin autem, erit manus domini super eos. Ratio autem peccati petèdo regem, in litera redditur quia Deus erat rex eorum. Intellige prudens lector, quòd quãuis petere regem nullum peccatum sit ex proprio genere, peccatum tamen sit præsupposita dispositione diuina qua ordinauerat seipsum regem Israel: ita quòd eleuauerat Israel in regnũ peculiare ipsi Deo. Et ex hac circumstantia peccatum fuit & graue petere regem: & propterea Samuel hanc rationem repetit. & ad hoc affert diuinum testimonium per pluuiam ac tonitrua tempore insolito: vt populus agnoscat peccatum suum, & interna pœnitentia debeat illud.

Et clamauit Semuel ad dominum, & dedit dominus voces & pluuiam in die illo: & timuit totus populus valde dominum & Semuelem. Ecce effectus intètus in populo: diuinus videlicet timor cum agnitione peccati quòd commiserant petendo regem. Dixitque totus populus ad Semuelem: ora pro seruis tuis ad dominum Deum tuum vt non moriamur: addidimus enim omnibus peccatis nostris malum petèdo nobis regem. Dixit autem Semuel ad populum: ne timeatis, vos fecistis totum malum hoc. Timorem mortis corporalis formidata ex fulminibus excludit ab eis:

ita tamen vt eos dedisse occasionem huic malo affirmet. *vt tamen nolite recedere à tergo domini.* Iuxta Hebræum habetur *tantum ne recedite ex post Iehouah.* quanuis petendo regem peccaueritis (vt diuino videtis testimonio) hoc tamen duntaxat à vobis exigitur vt non cessetis sequi Iehouah. *sed seruite domino in toto corde vestro.* Et nolite declinare post vana. Iuxta Hebræum habetur. *Et non declinabitis post inania.* Vniuersa simulachra appellat inania eo quòd vacua secundum veritatem sunt deitate quæ illis attribuitur *quæ non proderunt nec liberabunt quia vana sunt.* Hebraicè habetur. *quia inania ipsa.* eadem enim dictio repetitur. *Non enim derelinquet dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia iurauit.* Iuxta Hebræum habetur. *quia voluit facere vos sibi in populum.* & nihil dicitur de iuramento. Absit etiam à me vt peccem domino cessando orare pro vobis: *docetis que vos viam bonam & rectam.* Vide iustitiam Samuelis prophete: peccare se fatetur coram summo Deo si cessaret orare pro populo: debitorem siquidem se agnoscebat tum ad orandum pro populo, tum ad docendum eos viam bonam ac rectam. Et dixit hoc ad tollendum à populo suspicionem vindictæ: hoc est quòd Samuel tanquam vltor iniuriæ sibi illatæ à populo volendo regem qui iudicaret eos, desinere concedere pro ipsis ad Deum. *Igitur timete Iehouah & seruite ei in veritate in toto corde vestro.* Tertio repetit necessitatem timoris diuini. nec aliud ab eis exigit quàm timere summum Deum & seruire illi in veritate ex toto corde. *vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit dominus.* Iuxta Hebræum habetur. *videte enim quæ fecit grandescere vobiscum.* Ad instar rerum grandescentium describit beneficia diuina collata populo, eò quòd fiebant quotidie maiora accumulatione beneficiorum. *Quod si perseveraueritis in malicia.* Iuxta Hebræum habetur. *Et si malignando malignabimini.* vt primum referatur ad animum, alterum ad opus. & vos & rex vester peribitis.

CAPVT XIII.

Illius vnus annus erat Saul cum regnare cepisset. Iuxta hebræum ad verbum habetur. *Filius anni Saul in regnare suo.* hoc est ad instar filij anni vnus innocens regnabat Saul. describitur siquidem qualitas regnandi, & nihil dicitur de initio regnandi. & duobus annis regnavit
super

super Israel. Occurrit statim quæstio de veritate horum verborum: quoniã perspicuū est Saulem tot bella gessisse quæ inferius narratur, multos plures annos regni eius contestantia: & Paulus apost. Act. 13. clare dicit Saulem regnasse annis quadraginta: quanuis Iosephus in calce libri sexti de antiquitatibus dicat Saulem regnasse annis viginti ac decē & octo viuente Samuele, & duos mortuo Samuele. Solutio est quòd hic non supputantur regni Saulis anni absolute, sed anni antedictæ qualitatē regnandi. descriptus enim fuerat Saul regnans tanq̃ filius vnus anni: subiūgitur consequēter quāto tēpore durauit tale regnare, & dicitur quòd duobus annis regnavit (subaudi tāquam filius vnus anni) super Israel. *Et elegit sibi Saul tria millia de Israel.* Electio ista facta videtur tunc quādo erant in Ghalghalis post victoriam contra Hāmonitas: nam subiungitur q̃ reliquum populū remisit ad propria. Oportuit autem habere iugiter tria millia virorum electorum in prōptu, propter Pelisthinos adhuc retinētes præsidia in pluribus locis Israelitarum. & erant cum Saul duo millia in Michmas & in monte Beth'el & mille erāt cum Ionathan in Ghibha Biniamin: & ceterum populū remisit, vnumquemque in tentoria sua.

Et percussit Ionathan stationem Pelisthinorum quæ erat in Ghabaa. Iuxta Hebræum habetur. *præfectum Pelisthinorum qui in Ghebah.* Sed sensus in idem redit: quoniã percussum intelligitur præsidium Pelisthinorum cum suo præfecto quod in Ghebah, quæ corruptè dicitur Ghabaa. quod cum audissent Pelisthim. Rectius contextitur Hebraicè. & audierunt Pelisthini. explosum videlicet fuisse præsidium eorum ex Ghebah. Deinde immediate sequitur. & Saul sonuit cornu in omni terra dicendo, *audiunt Hebræi.* Duos effectus subsecutos (alterum apud Pelisthinos, alterū apud Saulem & Hebræos) narrat: videlicet utrobique auditū fuisse percussione præsidis Pelisthinorū. Et totus Israel audiuit huiusmodi famā, percussit Saul præfectum Pelisthinorum & erexit se Israel aduersus Pelisthim. Iuxta Hebræum habetur. & etiam fastidierunt Israellem Pelisthini. Altera causa ex parte Israelis adiungitur: vt intelligamus q̃ subiuncta populi cōgregatio orta est tum ex percussione præsidis Pelisthinorum facta à Ionathan, tum ex fastidio Pelisthinorū. clamauit ergo populus post Saul in Ghalghala. Iuxta Heb. habetur. & congregati sunt populus post Saul in Ghalghal. quod corruptè dicitur Ghalghala. Dictio interpretata cōgregati, significat
P ij congrega-

congregationem cum clamore seu sono: ad sonū enim buccinarū congregatos fuisse significatur.

Et Pelisthim congregati sunt ad praeliandum contra Israel triginta millia currū & sex millia equitum, & populus sicut arena quæ est in litore maris in multitudine. Ecce effectus subsecutus apud Pelisthinos ex percussione sui præsidij audita. ascenderuntque & castrametati sunt in Michmas ad orientem Beth'auen. Quod cum vidissent viri Israel se in arcto positos, iuxta Hebræum contextus est clarus. Et viri Israel viderunt quod angustia ei, quia fuit oppressus populus. Consideratio futuri euentus conferendo Israelem exercitui Pelisthinorum exercitum bene armatum &c. Israelem verò absque vlllo gladio aut læcea (vt inferius subiungitur) censuerūt populum angustari & opprimi à Pelisthinitis: & propterea timuerunt & abscondit se populus in speluncis & in abditis. Iuxta Hebræum habetur. & in scissuris montium in petris quoq;. Rectius diceretur. & in rupibus. hoc enim quadrat & antecedentibus & sequentibus. & in antris. Iuxta Hebræum habetur. & in acutis. Loca siquidē inhabitabilia in acutis summitatibus describuntur. & in cisternis. Hebræi autem transferunt Iordanem. Iuxta Hebræum habetur. Et Hebræi transferunt Iordanem in terram Gad & Ghilhad. Et est sensus q̄ multi Hebræi transferunt ex terra promissionis in terram tribus Gad & tribus Menassis, cuius erat terra Ghalahad. Cerne in quot partes scissus est populus Israel qui erat cū Saule. cumq; adhuc esset Saul in Ghilghal. Quauis prius descripta fuerit sparsio populi sequentis Saulem, nō tamen fuit prius dispersio populi quā fuerit res quæ subiūgitur gesta: sed (vt subiūcta testantur) Saule existente in Ghalghalis & expectante Samuelem, prænarata sparsio populi facta est. Et scribitur Saul adhuc in Ghalghalis ad insinuandum tum locum vbi expectauit Samuelem, tum quod ipso Saule presente ibidem vbi congregatus fuerat populus pro bello contra Pelisthinos, prædicta gesta sunt: ne putaretur quod hæc gesta fuerint Saule recedente ex Ghalghalis ad collem Benjamin, quasi absentia vel abscessus regis fuisset occasio dispersionis. notus populus perterritus est qui sequebatur Saulem. Ecce initium dispersionis populi congregati internus timor, seu tremor vt Hebræa sonant.

Et expectauit septem diebus iuxta placitum Samuelis. Iuxta

Hebræum

Hebræum habetur. Et expectauit septem dies ad tempus quod dixit Samuel. Pondera testimonium sacræ scripturæ, afferentis quod Saul expectauit septem dies quos dixerat Samuel. Aduerte quoque quod si hic ad literam commemoratur dictum Samuelis cap. 10. oportet consequenter fateri quod illud mandatum fuerit mandatum generale, nam res hæc quæ modò narratur gesta in Ghilghalis, gesta est post biennium à regno Saulis: vt patet ex eo quod modo in hac re Saul peccauit ita vt mereretur deiici à regno: per biennium autem sine crimine regnauit. Et si illud non fuit generale mandatum, hic primum per modum commemorationis narratur Samuelem dixisse ex parte Dei Sauli similia verba illis quæ scripta sunt cap. 10. & non venit Samuel in Ghilghal: dilapsusque est populus ab eo. Ecce quādo dispersio supranarrata facta est. Atq; Saul, afferre mihi holocaustum & pacifica: & obtulit holocaustum, Intellige iuxta solitum loquendi morem in scriptura quod Saul obtulit holocaustum, non vt sacerdos sed vt laicus. nam & de Elcana patre Samuelis scriptum est in primo huius libri capitulo quod Elcana immolauit: & tamen nō intelligitur quod sacerdotis officium usurpauerit, sed quod immolauerit vt laicus. & de Salomone scriptum est q̄ obtulit super altare in holocaustum mille hostias 3. Reg. 3. & tamen non intelligitur q̄ obtulerit vt sacerdos sed vt laicus. Cum ergo scribitur q̄ Saul obtulit holocaustum, intelligendum est quod obtulerit vt laicus secundum ritum legis scriptum in Leuitico, & non quod usurpauerit sacerdotis officium, vidēs enim Samuelem non venisse, iussit afferri ad se animalia quæ preparauerat offerenda tam in holocaustum quā in hostiam pacificorum, vt secundum ritum legis fungeretur officio laici offerentis. Cumq; compleisset offerre holocaustum, ecce Samuel venit: & egressus est Saul obviam ei vt saluaret eum.

Et dixit Samuel, quid fecisti: dixitq; Saul quia vidi quod dilaberetur populus à me, & tu non veneras iuxta placitos dies & Pelisthim congregati erant in Michmas. dixi: nunc descendente Pelisthim ad me in Ghilghal, & faciem domini non placavi. Iuxta Hebræum habetur. non precatus sum. insinuatur enim hinc quod holocaustum obtulerat ad supplicandum Deo vt reuelaret quid esset agendum. & necessitate compulsus obtulit holocaustum. Iuxta Hebræum habetur. & roboravi me & obtuli holocaustum. Roboravi inquit me, hoc est animæ quietem me reddidi ad

consultandum Deum te absente. Dixitque Samuel ad Saul: *stultus es egisti.* Iuxta Hebr. habetur. *despisti.* arguitur enim internæ imprudentiæ: deinde externæ inobedienciæ. *nec custodisti mandata domini Dei tui quæ præcepit tibi.* Iuxta Hebræum habetur. *nō custodisti mandatū Iehouah Elohe tui quod præcepit tibi.* asserit enim Deum præcepisse mandatū quod Saul violauit. Et cōmunis hinc quæstio oritur, quod est illud præceptū Dei violatum à Saule. teste nanque scriptura ipse expectauit dies septem, & se expectasse dies septem dixit Samueli: nec Samuel de hoc ipsum reprehendit. At si dicatur mādātum Sauli fuisse vt expectaret Samuelem ad consulendum dominum, absurdum videtur quod expectatio huiusmodi non esset definita ad certum tempus, puta septem dierum: alioquin prorogaretur in infinitum. Solutio est quod hoc mandatū diuinum violatum à Saule nō fuit mandatū legis, sed mādātum particulare, per Samuelem nunciatum Sauli. Et quantum conuicio mandatū hoc fuit, vt Saul expectaret dies septem Samuelem ad consultandum Deum intercedente holocausto: vt sic Deus reuelaret Samueli quid agendum esset, & Samuel indicaret regi quid esset acturus circa bellum. hæc enim colligo ex scriptis hic & in cap. 10. Violatio autē Saulis consistere videtur in hoc quod non expectauit septimum diem integrum. ita quod & verificatur scriptura quod expectauit dies septem, quoniam etiam aliquanta parte diei septimi expectauit: & verificatur promissio Samuelis scripta tam cap. 10. quàm hic insinuata, videlicet quod veniret infra septem dies. implese siquidē promissionem suā Samuelem significat scriptura, narrādo quod in fine oblationis holocausti venit Samuel: manifestans per hoc quod si Saul per vnam vel duas horas amplius expectasset, non obtulisset holocaustum sine Samuele. igitur quia in nō expectatione horarum inobediencia fuit, cōcludendum est violatam esse expectationem septimi diei integri ad cōsulendum Deum per holocaustū præsentē Samuele, vt dictū est. Nec ex istis inferas inhibitū fuisse vniuersaliter Sauli offerre holocausta aut cōsulere Deum absq; Samuele: sed hoc fuit speciale mādātum pro illa vice, vel fuit generale mādātum quotiescunque vniuersus popul⁹ cōgregabatur à rege ad bellū. *quod si non fecisses, iam nunc preparasset dominus regnum tuum super Israel in sempiternum. Sed nequaquam regnum tuum ultra consurget.* Iuxta Hebræum

Hebræum habetur. *quia nunc fecit dirigere Iehouah regnū tuum super Israel vsque semper.* Et nunc regnū tuum non firmabitur. Duo dicit. alterum præteritum iunctum præsentī, dicendo quia nunc fecit: alterum futurum iunctum similiter præsentī, dicendo, & nunc nō firmabitur. Insinuatur enim per hæc quod tam fecit dirigere quàm firmabitur, pendent ex nunc: hoc est ex præsentī merito. Et est sensus quod Deus secundum præsens meritum si fuisset meritum obedienciæ ordinauit regnū tuum in seculum, & secundum præsens meritum inobedienciæ regnum tuum non firmabitur. Nec tu lector, rationem quær: s huius diuinæ ordinationis: quoniam verba prophetæ sunt, ex mera diuina voluntate pendentia. *quæ sunt dominus sibi virum secundum cor suum.* Vide reuelationem propheticam. & dicit quæruit, quia ad similitudinem quærentis inter tot Israëlitas elegit Dauidem tāquam virum secundum cor suū. *& præcepit ei vt sit dux super populum suum.* Pronomen, ei, demonstrat Dauidem qui hic dicitur vir secundum cor Dei. Et dicitur præcepit ei & non dicitur nunciauit ei, quia præceptum quidem decreuit, sed præceptum non promulgauit. nihil enim sciebat Dauid de huiusmodi dispositione diuina.

Et hinc habes prudens lector, quod multo tempore regnauerat Saul quando hæc gesta sunt, vel Dauid puerulus erat: quod minus quadrat laudi Dauidis, scilicet quod erat vir secundum cor Dei. *quia non seruasti quod præcepit tibi dominus.*

Surrexit autem Samuel, & ascendit de Ghilgal in Ghibham Biniamin: & reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo qui expugnabant eos venientes de Ghilgalis in Ghabaa in colle Biniamin. Vniuersa hæc vltima clausula de ascensu populi in Ghabaa, superflua est. nam in Hebræo non habetur: sed statim post narratum ascensum Samuelis in colle Benjamin subiungitur. *& recensuit Saul populum inuentos cum eo, sicut sexcentos viros.* Perpende quod recesserant à Saule nō solum qui cōnenerāt in Ghilgala, sed etiā tria millia quæ prius elegerat: ita quod ex omnibus non nisi sexcenti remanserunt cum eo & Ionatha. *Et Saul & Ionathan filius eius & populus qui inuentus est cum eis, manebant in Ghebah Biniamin.* In eundem itaque locum tutum ierunt Samuel & Saul ac Ionathas. *Pelishim autem castrametati erant in Michmas.*

Et egressi sunt ad prædandum de castris Pelishinorum tres cunei.

Iuxta Hebræum habetur. & exiit vastator de castris Pelisthinorum in tria capita. Describitur quod congregatus exercitus Pelisthinorum quum non haberet cum quo prælium committeret, ad officium vastandi Israelitas securus diuisus est in tria capita per tres vias. *caput vnum vertebat se ad viam Ephraim ad terram Saul. Corrupta est litera: legendum est. ad viam Ophrah ad terram Suhah. Nomina sunt propria. Et caput vnum vertebat se ad viam Beth'choron: & caput vnum vertebat se ad viam termini respicientis super vallem Zeboim ad desertum.*

Faberque ferrarius non inueniebatur in tota terra Israel: dixerat enim Pelisthim, ne forte faciant Hebræi gladium aut lanceam. Descendebatque omnis Israel ad Pelisthim: ut acueret unusquisque vomerem suum & ligonem suum & securim suam & sarculum suum. Clarè hinc apparet quod quanuis Israelitæ haberent regem, tanta tamen seruitute opprimebantur à Pelisthinis ut nec faber inueniretur in Israel. Nec sis sollicitus de nonnibus instrumentorum ad colendum terram quæ in litera numerantur: quoniam vna est ratio omnium. *Retuse itaque erant acies vomerum & ligonum & tridentium & securium usque ad stimulum corrigendum.* Iuxta Hebræum habetur. *Et erit multiplicatum os vomeribus & ligonibus & securibus: & ad rectificandum stimulum.* Duplex quæ sensus potest esse, alter ut significetur effectus subsecutus ex percussione præsidij Pelisthinorum acta à Ionatha: videlicet quod ex tunc Israelitæ tanquam rebelles Pelisthinis non ausi sunt ire ad terrâ Pelisthinorum ad acuedum huiusmodi instrumenta agriculturæ: & propterea narratur quod in huiusmodi instrumentis effecta sunt ora multa, quod nos diceremus effectos in eis dentes multos. Alter sensus est ut significetur remedium adinuentum in tali necessitate: videlicet quod utebantur lima ad acuendos vomeres ligones & stimulos: lima enim infinita habet ora. & significatur verbo futuri temporis relatiuè ad præteritum quod contigerat. Primus tamen sensus completendus videtur ad literam: tum quia magis quadrat gestis à Ionatha: tum quia tanta multitudo limarum permixta Israelitis, minus quadrat priuationi prænarrata: tum quia contextus defectus narrat subsecutos ex priuatione fabricorum: & primum narrat multiplicatū os in instrumentis agriculturæ. deinde eodem stylo immediatè subiungit. *Et erit in die belli & nã fuit inuentus ensis & læca in manu totius populi qui erat cū Saul & cū Ionathan:*

& inuentus est Saul & Ionathan filio eius. Sed admiratione non caret quod ante Iesum conuētum populi in Ghalghalis ad bellum præcesserat victoria contra Hammonitas. mirum enim videtur quod ex tanta victoria non retulerint Israelitæ multitudinem ensium & lancearum ex Hammonitis: iam enim habebant regem ad respirandum contra Pelisthinos. *Egressa est autem statio Pelisthinorum ad transitum Michmas. Ne saepe oporteat idem repetere, ubicunque in hoc tractatu de Pelisthinis in vulgata editione legitur statio, legendum esset præfectus seu præses.*

CAPVT XIII.

T accidit in quadam die, Parui refert quod Hebraicè habetur. *Et fuit dies. forte enim significatur dies proximus aduentui eorum in collem Bëiamin. & dixit Ionathan filius Saul ad puerum armigerum suum, veni & transeamus ad præfectum Pelisthinorum qui est trans locum illum: patrique suo non indicauit.* Et Saul manebat in extrema parte Ghibea sub malograno quod est in Migron: populusque qui erat cum eo, erat circiter sexcentorum virorum. Et Achitub filius Achitub, fratris Ichabod, filij Pinchas, filij Heli sacerdotis domini in Silo. Pronepos erat iste Heli. fuit enim filius Achitub, filij Phinees, filij Heli: quia Achitub frater fuit Ichabod posthumi Phinees mortui in bello quo capta est arca Dei. portabat ephod. hoc est sacerdotalem habitum secum habebat ad sacerdotio fungendum. populusque ignorabat quod abisset Ionathan.

Et inter transitus quibus querebat Ionathan transire ad præfectum Pelisthim, erat dens petra à transitu hinc & dens petra à transitu inde: nomenque vnius Bozer, & nomen alterius Seneh. Dens vnus stabat ab Aquilone contra Michmas: & alter à meridie contra Ghebah. Dixitque Ionathan ad puerum armigerum suum: veni & transeamus ad præfectum incircumcisorum istorum: forte faciet dominus nobis, quoniam non est domino difficile saluare vel in multis vel in paucis. Iuxta Heb. habetur. quoniam non Ichouah retentor ad saluandum in multo vel in paucis. Et est sensus: quoniam nullus est qui retineat summum Deum à saluando in multo vel in paucis. Magna fiducia, sed non imitanda. euentus siquidem testatur diuinitus fuisse inspiratam. Dixitque ei Armiger eius: fac totum quod est in corde tuo, perge quo cupis, ecce sum tecum secundum cor tuum. Et dixit Ionathan, ecce nos transimus ad viros & aperiemur eis. si ita dixerint nobis expectate donec veniamus ad vos.

vos stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos: & si sic dixerint, ascendite ad nos, ascendamus quia tradidit eos dominus in manus nostras: & hoc erit nobis signum. Et decernere sibi hoc omen sine diuina inspiratione, illicitum quoque fuisse, nam fuisse nonnullum diuinationis peccatum: sicut & illud fuisse tentare deum. Apparueruntque ambo prefecto Pelisthinorum: & dixerunt Pelisthini, ecce Hebræi egrediuntur de caernis, in quibus se abscondebant. Locuti que sunt viri prefecti ad Ionathan, & armigerum eius & dixerunt, ascendite ad nos & ostendemus vobis rem. Mos loquendi, in confuso significans quod clarè intelligitur, ratione materiæ de qua agitur. & dixit Ionathan ad armigerum suum: ascende post me, quia tradidit eos dominus in manum Israel.

Ascendit autem Ionathan reptans manibus & pedibus, & armiger eius post eum. Quauis verum sit Ionathan sic ascendisse, non tamen dicitur quod sic ascenderit videntibus Pelisthinis: rationi enim consentaneum est quod ascenderit per viam inopinatam à Pelisthinis, hoc enim insinuat descripta via immeabilis: & propterea more quadrupedum à Ionathan pertransita, itaque cum vidissent faciem Ionathan, alij cadebant ante Ionathan, alios armiger eius interficiebat sequens eum. Iuxta Hebræum habetur, & ceciderunt in faciebus Ionathan & armigeri eius interficientis post eum. Potest tamen legi in casu nominationis, & armiger eius interficiens post eum: ita ut casus Pelisthinorum attribuat Ionathæ, mors autem etiam armigero. Modus quo res hæc gesta est, humanus non apparet: quauis Iosephus dicat quod Pelisthini existentes in præsidio dormientes occisi sunt. Sed sacræ scripturæ textui hic modus non quadrat, dum narratur quod ceciderunt in facie Ionathæ: cõtextui autè quadrat, ut diuinitus redditi attoniti ceciderint ante faciem Ionathæ. nam subiungitur quod deus immisit tremorem in castra Pelisthinorum: hinc enim insinuat quod tremor iste incepit in illo præsidio, & extensus est ad castra Pelisthinorum &c. Et fuit plaga prima, qua percussit Ionathan & armiger eius circiter viginti viros, velut in dimidia parte iugis terræ. Non fat fuit narrare numerum occisorum, sed etiã describitur quantitas terræ, in qua isti percussi sunt: ad insinuandum quod non sunt progressi, vltra Ionathæ & armiger eius ad percutiendum istos viginti, ut hinc appareat magnitudo facti, quod non vagè loquatur: sparsos istos viginti occiderint, sed in

sed in tam paruo spatio terræ ut essent quasi simul. Et factum est miraculum in castris, & per agros. Iuxta Hebræum habetur. Et fuit tremor in castris, in agro, & in toto populo. Deinde immediate sequitur, prefectus & vastator tremuerunt etiam ipsi: & tremuit terra, & fuit in tremorem Elohim. Vide quantum differat vulgata editio ab hebraica veritate. describitur causa subiectæ victoriæ tremor diuinitus immissus, & in castra Pelisthinorum, & in sparsos Pelisthinos per agros, & in omnem populum eorum, nec solum in vulgus, sed etiam in prefectos, & in vastatores superius descriptos, distinctos in tres cuneos: & demum manifestatur quod tremuit terra. Et quoniam distinctè hominum species narrauerat tremuisse, adiungendo tremorè terræ, significare videtur corporalè tremorè ipsius terræ: ut intelligamus fuisse tremorè, & internum in animis hominum, & externum in ipsa terra in qua erant: ita quod tremor terræ externus fuerit causa tremoris interni.

Et respexerunt speculatores Saul in Ghibha Biniamin. Narratur modò quo quæ gerebatur inter Pelisthinos, innotuerunt Sauli. & ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens. Iuxta Heb. habetur. & ecce tumultuans liquefactus est, & iui & fregit se. Et est ordo literæ, quod tumultuans turba iuit & fregit se, & fuit liquefacta. Hebræi siquidem maius præponunt minori. Dispersi itaque Pelisthini visi sunt tanquam ea que liquefiunt. Et ait Saul populo qui erat cum eo, quærite & videte queso quis abierit ex nobis: cumque quæsisset, inuenit non adesse Ionathan & armigerum eius. Et ait Saul ad Achiam Recler graditur ordine, consulendo deum per sacerdotem, applica arcam domini. Legendum esset, applica te ad arcam Elohim scilicet pe enim hebraica litera omittit præpositionem. erat enim ibi. Non habetur in hebræo, ibi. Quod ideo annotauerim ut intelligamus, quæ arca Elohim non erat allata ut esset ibi, sed ut esset cum exercitu filiorum Israel: ad hoc enim insinuandum hebraica veritas habet, quia fuit theca Elohim in die illo, et filij Israel. Ratio itaque presentiarum arce fuit cõcomitãtia filiorum Israel, quorum dütaxat remanserat simul sexceti viri cum rege. reliqui enim dispersi erant: ut in præcedenti cap. scriptum est. Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Pelisthinorum, crescebatque paulatim, & clarius resonabat. Iuxta Heb. habetur. Et fuit usquequo locutus est Saul sacerdoti, & tumultus qui in castris Pelisthinorum & iuit eundo & multiplicando: & dixit

Saul sacerdoti, congrega manum tuam. Conferendo hæc ultimo dicta verba ad sacerdotem, apparet quod dum loqueretur Saul sacerdoti ad consulendum dominum audiuit Saul (vel per seipsum vel per nuncios aut speculatores) tumultum in castris Pelisthinorum magis ac magis augeri: & quod sacerdos vacante Saule ad percipiendum argumentum hoc tumultus, incepit extendere manus secundum ritum consuetum ad supplicandum deo: & quod Saul percipiens deum iam factoreipondisse, dixit sacerdoti ut desisteret à consulendo deum, volens tunc progredi ad persequendos Pelisthinos.

Sed quaestio oritur quo pacto verificantur hæc duo videlicet quod speculatores viderunt Pelisthinos frangere se & liquefactos, & quod postea tumultus in castris magis ac magis creuerit. Solutio est quod utriusque; est verum respectu diuersorum: quædam enim multitudo visa est frangens se & iens quasi liqueferet: animæ quiore autem in castris manserunt tumultuantes, & horum tumultus describitur auertus,

Conclamauitque Saul & totus populus qui erat cum eo. Dicitio interpretata conclamauit, significat congregationem cum clamore seu sonitu buccinæ ad congregandum populum. & venerunt usque ad prælium: & ecce erat gladius unuscuiusque in proximum eius, & cædes magna nimis. Iuxta Hebræum habetur, attonitio magna valde. Fingere liceat vocabulum attonitionis ad manifestandum Hebraicam veritatem. Ratio siquidem redditur quare Pelisthini percutiebant Pelisthinos quia erant attoniti valde. deus enim fecit eos attonitos: rex tremore enim superius descripto effecti sunt attoniti, Et Hebræi qui fuerant cum Pelisthim sicut heri & nudius tertius, ascenderantque cum eis in castra. Deficit in circumitu. insinuat enim per hoc quod Hebræi venerant cum Pelisthinois non pugnaturo, sed seruituro vehendo opportuna ad victum exercitus. & propterea dicitur quod erant in circumitu castrorum tamquam ad commoditatem omnium. Et ne putares istos Hebræos fuisse transfugas ex Israel ad Pelisthinos, describuntur Hebræi Pelisthinorum sicut heri & nudius tertius: hoc est soliti seruire Pelisthinois, qui videlicet habitabant inter Pelisthinos. etiam ipsi reuersi sunt ut essent cum Israel qui erat cum Saul & Ionathan. Et omnes viri Israel qui se absconderant in monte Ephraim, auerunt quod fugerent Pelisthim: & persecuti sunt etiam ipsi eos in prælio. & erant cum Saul quasi decem millia virorum. Superflua sunt ista

ista vltimæ octo dictiones: nam in Hebræo non habentur. Et saluauit dominus deus in die illa Israel. Explicatur causa tantæ salutis summus deus. pugnaque transiit Bethaen.

Et viri Israel sociati sunt sibi in die illa. Iuxta Hebræum habetur. Et viri Israel oppressi sunt in die illo. More solito prius summarie narratur res gesta, & deinde subiungitur modus quo res est gesta. describitur siquidem prius populus oppressus fame à Saule rege, & deinde qualiter Saul affixit populum fatigatione & inedia. adiurauitque Saul populum dicendo, maledictus vir qui comederit panem usque ad vesperam. & vindicator de inimicis meis. & non gustauit totus populus panem. More imperatorum exercitus poenam maledictionis valde graue apud Hebræos apponit comedenti vsque ad vesperam, non ut prohibeat refectionem sed ne impediatur persecutio hostium tunc exequenda. Nihilque inordinati præceptum istud in se continet: quoniam recti ordinis ratio exigit ut præsentanea persecutio hostium tam necessaria preponeretur cibo illius diei. pro minoribus siquidem causis indicitur quandoque ieiunium vsque ad vesperam. Et tota terra venit in syluam. eratque mel super faciem agri. Ingressusque est populus syluam, & apparuit fluens mel: & nullus applicuit manum suam ad os suum, timebat enim populus iuramentum.

Jonathan autem non audierat quando adiurauerat pater eius populum, misitque extremitatem virgæ quam habebat in manu sua & intinxit in fauum mellis: conuertitque manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. Præ labore multo debiles effecti spiritus refocillati sunt, ita ut sensibilibiter immutatio appareret in oculis tanquam restauratus fuerit visus. Responditque vir de populo & dixit, adiurando adiurauit pater tuus populum dicendo maledictus vir qui comederit panem hodie: defecerat autem populus. Iuxta Hebræum habetur. & fatigatus est populus. Ecce modus quo oppressus est populus: fatigatione videlicet cum inedia. Dixitque Jonathan, turbauit pater meus terram. Ab effectu experto in seipso & effectu quem videbat in populo, cenfet Jonathan præceptum patris turbasse populum. vidistis ipsi. Iuxta Hebræum habetur. videte obsecro. vel nunc. Testes inuocat populum. quod illuminati sunt oculi mei qui gustauit panem mellis huius. Quæto magis si comedendo comedisset hodie populus de præda inimicorum suorum quam reperit, nonne maior facta fuisset plaga in Pelisthim? Verum dicit si mora comedendi non

non fuisset impedimento presentaneæ persecutioni. iuuenilis sententia videtur. Percusseruntque in die illa Pelisthim à Michmas vsque ad A'ialon: & fatigatus est populus nimis. Legendum est, valde. Terminus dici describitur in quo comedere concessum est.

Et versus est populus ad prædam, & tulerunt oves & boues & filios bouis, & mactauerunt in terra, comeditque populus cum sanguine. Nunciaueruntque Sauli dicendo, ecce populus peccauit domino comedendo cum sanguine. Ad sensum patet, quod si iuguletur animal in terra, non perfecte purgatur sanguine.

Oportet enim iugulum pedere ad hoc vt sanguis totus defluat. & propterea hinc factum est vt populus comederet cum sanguine: hoc est carnes non plene purgatas à sanguine. Et quia hoc erat contra legem Moysi, ideo scribitur populam peccasse. & dixit, preuaricati estis, voluistis ad me hodie lapidem grandem. Dixitque Saul: dispergimini in populum & dicetis eis afferte ad me vnusquisque bouem suum & vnusquisque pecus suam, & mactabit hic & vescemini, & nõ peccabit domino comedendo cum sanguine. Cerne zelum boni regis: autoritatem præsertiæ suæ interponit ad hoc vt efficax sit monitio ne iugulent animalia in terra, sed veniant iugulaturi super lapide grandem: vnde possint animalium iugula pendere, & sic totus sanguis effluere. adduxitque totus populus vnusquisque bouem suum in manu sua vsque ad noctem. Iuxta Hebræum habetur, nocte, & mactauerunt ibi. Pars enim noctis significatur occupata iugulando animalia super lapide. Et edificauit Saul altare domino. Intellige non edificasse duntaxat altare, sed etiã sacrificasse super illud summo deo. nõ enim frustra edificauit altare sed ad altaris vsum. tuncque primum cepit. Iuxta Hebræum habetur, ipsu incepit edificare altare domino. Declaratur illud alare fuisse primum altare edificatum à Saule rege. sacrificia siquidem quæ prius obtulerat, super altaria ab aliis constructa obtulerat.

Et dixit Saul: descendamus post Pelisthim nocte, & vastemus eos donec illucescat mane nec relinquamus ex eis virum. Sumpto cibo hæc dixit. & dixerunt, omne quod bonum est in oculis tuis fac: ait sacerdos. Nec in tam celeri persecutione defuit sacerdos. Accedamus huc ad Elohim. Regem inuitat ad appropinquandum ad altare ad consulendum deum. Et consuluit Saul in deo, an persequar Pelisthim: an trades eos in manum Israel: Dicitio interpretata deum, est nomen Elohim, & non respondit

ei in die illa. Dixitque Saul, accedite huc omnes anguli populi. hoc est vniuersa capita populi tam per angulos distincti. & scitote & videte in quo sit hoc peccatum hodie. Indubiè putabat Saul deum non respondisse propter peccatum aliquod illo die commissum. Quia vivit dominus saluans Israel. Modus iurandi illo tempore est, quod si fuerit illud in Ionathã filio meo, absque retractatione morietur. Iuxta Hebr. habetur. moriendo morietur. Præceptum fuit hoc iuramentum fundatum super falsum. nam neque peccatum oportuit esse occasionem negatæ responsionis diuinæ: & esto quod fuisset peccatum, non oportuit fuisse peccatum morte dignum: vt rei probauit euentus. ad quod nullus contra dixit ei. Iuxta Hebræum habetur. & non respondes ei ex omni populo. quod plus est quàm non contradicere. Et ait ad vniuersum Israel, vos eritis in parte vna, & ego ac Ionathan filius meus erimus in parte altera: responditque populus ad Saul, quod bonum est in oculis tuis fac.

Et dixit Saul ad dominum Deum Israel, da iudicium. Iuxta Hebræum habetur, da perfectum. Reliqua autem quæ subiunguntur in vulgata editione dicta à Saule deo (videlicet, quid est quod non responderis seruo tuo hodie? si in me aut in Ionathan filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem) superflua sunt. nam in Hebræo non habentur: sed immediatè post illa verba da perfectum, subiungitur & deprehensus est Ionathã & Saul. Petendo autem da perfectum, supplicat vt opus inquisitionis huius ad debitam perfectionem deducatur, vt nulla ex parte deficiat, vt nihil illi desit. & deprehensus est Ionathã & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul, mittite sortem. Sensus rectè redditur: verum Hebraicè scribitur, facite iacere inter me & inter Ionathan filium meum. Quid autem esset illud iaciendum non scribitur. & captus est Ionathã. Dixitque Saul ad Ionathan, indica mihi quid feceris: & indicauit ei Ionathan & ait, gustado gustavi in summitate virga quæ erat in manu mea paululum mellis: & ecce ego morior. Parui refert quod Hebraicè habetur, ecce ego moriar. Et sunt verba non affirmatiua sed conuictiua quod pro tam leui causa sit occidendus. Dixitque Saul: sic faciat mihi deus & sic addat, quia moriendo morietur Ionathan. Dicitio interpretata deum, est nomen Elohim. Inexcusabile est hoc nouum iuramentum per execrationem: quia cognita iam causa nõ solù leuissima, sed etiã absque peccato vltro (quonia nesciens paternum præceptum sumpserat Ionathas partium mellis) abstinere debebat à cominata morte in genere.

Dixitq; populus ad Saul: an Ionathan morietur qui fecit salutem hanc magnam in Israel? hoc nefas est. Iuxta Hebræum habetur. *absit, vivit dominus si ceciderit de capillo capiti eius in terram.* Ad tuendum innocentē excitatus est populus, tum propter beneficium magnum ab eo susceptum, tum, quia cum deo operatus est hodie. Rectius legeretur. *quia cum Elohim fecit diem istum.* Et est sensus quod non solum fecit nobis salutem magnam, sed etiam cum deo summo iudice gubernatoreq; nostro fecit hunc diem salutarem, & propterea tanquam minister & cooperator dei servandus est. *liberavit ergo populus Ionathan ut non moreretur.* Iuxta Hebræum habetur. *& redemerunt populus Ionathan, & non est mortuus.* Tanquam redemptio censetur officium populi pro Ionathā, quia Ionathæ iniustam vexationem à rege redemerunt iureiurando ac ratione duplici.

Sed oritur quæstio, quonā pacto verificatur Ionathæ innocentia hinc & inde verificatur deprehensio Ionathæ divino testimonio. si enim innocens fuisset Ionathas, nequaquam deus petenti regi ob cuius culpam negata responsio fuisset, Ionathan demonstrasset: nam indicatio Ionathæ, responsiva fuit petitioni regis quis fuisset in culpa. Solutio est quod Ionathas fuit quidē innocens sumendo mel in scilio paternæ maledictionis: sed peccavit audito mandato regio probando factum propriæ comestionis, arguens patrem qui præceperat. Fuit itaq; Ionathas dupliciter in culpa. primum sumendo mel: & sic non fuit in culpa secundum animum, sed secundum damnatam operationem. deinde secundum probationem facti & secundum animum & secundum verba peccavit: vnde merito divino testimonio deprehensus est peccasse. Verum minus intelligentes divinum testimonium & Saul & Ionathas & populus, libauerunt duntaxat factum damnatæ comestionis: vt clarè sonat litera & propterea tanquam innocens iniuste vexatus, redemptus est à populo. *Ascenditq; Saul de retro Pelisthim: & Pelisthim abierunt in loca sua.*

ET Saul confirmato regno super Israel, pugnavit per circumitum contra omnes inimicos suos: contra Moab & filios Hammon & Edon, & reges Zobah & Pelisthinos. Summarie colliguntur præclara Saulis gesta deinceps: quoniam author libri nō intendit scribere gesta Saulis in particulari, sed ad Davidem prope

properat. propter quod illa tantum gesta Saulis subiunguntur inferius quæ relationem habent admixtā ad ea quæ sunt Davidis: quale est bellum contra Hamalec, cuius occasione reprobatus est Saul, & vinctus David. & simile quid inveniuntur in subiunctis bellis cum Pelisthinis. *& quocumque se vertebat superabat.* Iuxta Hebræum habetur. *& in omnibus ad quæ vertet, faciet iniquare.* Et est sensus, faciet pati pœnam iniquitatis suæ dixerat enim quod Saul pugnavit cum quinque nationibus: subiungit cōsequenter quod omnes hostes fecit pati pœnam iniquitatum suarum. Ad explicandum autem Hebraicam dictionem finimus verbum iniquare tanquam deductum à nomine iniquus, ad significandum usum iniquitatis. Sed hic significatur iniquitatis usus non actiue, sed passivè. Saul enim vincendo eos, fecit eos iniquos quo ad pœnam. Et scriptum est hoc, ad manifestandum bella prædictorum hostium Israel fuisse iniqua. *Cōgregatōque exercitu.* Iuxta Hebræum habetur. *Et fecit fortitudinem.* hoc est congregavit gentem fortem. describitur enim mediū quo Saul vicit tot nationes. Et deinde immediate sequitur. *& percussit Hamalec.* Ad differentiam aliarum supradictarum nationum (quæ nō fuerūt deletæ à Saule) dicitur specialiter quod percussit Hamalec, delens eos. *& eruit Israel de manu vastatorū eius.* Ecce fructus victoriarum Saulis, non subactio hostium, sed liberatio Israelis à vastatoribus eius.

Fuerunt autem filij Sauls, Ionathan & Ii'seui & Malchishuah: & nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitæ Merab, & nomen minoris Michal. Et nomen vxoris Saul, Achinoam filia Achimam: & nomen principis militia eius Abiner filius Ner patris Saul. Et Cis pater Saul: & Ner pater Abner filius Abiel. Fuitq; bellum forte contra Pelisthinos omnibus diebus Saulis: nam quemcumque viderat Saul virum fortem & aptum ad bellum, sociabat eum sibi. Ecce modus quo Saul congregavit gentem fortem.

CAPVT XV.

T dixit Samuel ad Saul: me misit dominus ut vincerem te in regem super populum eius, super Israel, nunc ergo audis vocem verborum domini. Sic dicit dominus exercituum: reclusi. Iuxta Hebræum habetur. *recordatus sum.* hoc est ad instar recordati me habui. quemadmodum enim metaphoricè dicitur Deus iratus, ita dicitur recordatus secundū similitudinem effectus, siue loquendo siue faciendo quemadmodum recordatus

recordatus homo facit seu loquitur. *quæ fecit Hamalec Israeli, quomodo restitit ei in via. Iuxta Hebræum habetur. quæ posuit ei in via cum ascenderet ex Aegypto. Lege 17. capitulum Exodi, & 21. Deute. & inuenies res gestas ab Hamalec contra Israellem in via ex Aegypto venientem. Nunc vade & percutite Hamalec, & demoliemini omnia quæ sunt eius & non parces ei: & non concupisces ex rebus ipsius aliquid. Superflua sunt hæc vltimæ septem dictiones. sed interficies à viro vsque ad mulierem, à parvulo vsque ad lactentem, à boue vsque ad agnum, à camelo vsque ad asinum.*

Præcepit itaque Saul populo. Iuxta Hebræum habetur. Et congregauit Saul populum, executio siquidem narratur diuini præcepti. & recensuit eos quasi agnos. Iuxta Hebræum habetur. & numerauit eos in agnis ducenta millia pedium, & decem millia virorum Iehuda. Non defunt tamen dicentes dictionem interpretatam agnis, esse nomen proprium loci in quo Saul recensuit congregatum populum. & legitur in Telaim. Et hic sensus quadrat rationi. nam legendo in agnis, sensum adiunt esse quoddam ad euitandam numerationem populi, singuli detulerunt singulos agnos: vt sic ex numero agnorum sciretur numerus populi, & tamen non essent numerati in seipsis, sed in agnis. hoc enim minus rationi consentaneum est: nec in lege prohibita est numeratio populi conuenientis ad bellum, sed numeratio vniuersi populi à viginti annis & supra, nisi &c. Et venit Saul vsque ad ciuitatem Hamalec: retenditque insidias in torrente. Dixitque Saul ad Cenæum: ite, recedite, descendite de medio Hamalecitarum ne disperdam te cum eo. Natio ista Cenæorum ex focero Mosis originem traxerat, & benigne se habuerat cum Israelitis: & propterea Saul gratus beneficiis receptis monet vt recedendo se saluet. Et tu fecisti misericordiam. Legendum est gratiam cum omnibus filiis Israel quando ascenderunt ex Aegypto. Hæc gratia innuitur. Numc. 10. & recessit Cenæus de medio Hamalec. Percussitque Saul Hamalec, à cauisla donec venias in Sur quæ est super faciem Aegypti. Cepitque Agag regem Hamalec viuum: & totum populum interfecit in ore gladij. Ecce iam armatus ensibus populus Israel, cuius paulo ante nullus habebat enssem aut lanceam præter Saulem & Ionatham. Et percipit Saul & populus Agag, & hominibus & bobus. Directe contra mandatum Dei misericordia ista fuit: vt suprascripta testantur. & vestibus. Iuxta Hebræum habetur. & pinguibus & arietibus. nullaque fit mentio vestium. & vniuersis quæ pulchra

chræ erant. Parui refert quoddam Hebraicè habetur. & omni bono. clausula enim generalis est, comprehendens quicquid boni inuentum fuit non fuisse destructum, sed seruatum: ad differentiam rerum vilium, vt subiungitur. & non voluerunt disperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, disperdiderunt.

F*Uitque verbum domini ad Semuel dicendo, pœnitent me quoddam constitucrim Saul regem. Metaphoricè attribuitur Deo pœnitentere, pro quanto ad instar pœnitentis hominis reuelat aut operatur. quia dereliquit me. Parui refert quoddam Hebraicè habetur. quia reuersus est ex post me. hoc est quia auertus est à sequendo me. & verba mea non impleuit: contristatusque est Semuel. Iuxta Hebræum habetur. & iratus est Semuel. Tanta significatur Samuelis tristitia vt ex canduerit, quemadmodum excandescere soliti sunt ministri principis cum audiunt à principe displicere illi opus factum ab ipsis ministris de mandato eiusdem principis. apprehenditur siquidem hoc à ministro tanquam redundans in ipsius ministri dedecus. & clamauit ad dominum tota nocte. non voce sensibili, sed cordis magno desiderio supplicans pro regno Saulis. Et surrexit Semuel de nocte. Aurora potius quam nox significatur. vt iter ad Saul mane: nunciatumque fuit Semueli dicendo, venit Saul in Charmel & erexit sibi fornicem triumphalem. Iuxta Hebræum habetur. & ecce faciens stare sibi manum, vel locum. Et dicitur manum vel locum, quia Hebraica dictio anceps est ad manum vel locum. Et si legitur locum, sensus est quoddam Saul statuit sibi in Charmelo locum certum in memoriam tantæ victoriæ: si verò legitur manum, declaratur quale signum tantæ victoriæ in monte Charmeli statuerit: videlicet figuram manus, eò quoddam manu valida deleuerit Hamalec. & reuersus transiit. Iuxta Hebræum habetur. & circumiuit & transiit, & descendit in Ghilghal. hoc est in Ghalghala vbi inuenit eum Samuel. Et Saul offerbat holocaustum domino de initijs prædæ quæ attulerat de Hamalec, & cum venisset Samuel ad Saul. Totum hoc superfluum est: nã in textu Hebraico nõ habetur. in quo sequitur immediate. Veni que Semuel ad Saul, & dixit ei Saul, benedictus tu Iehonah. in casu datiuo. & nulla fit metio sacrificij. impleui verbum domini. Dixitque Semuel: & quæ est vox omniū harum in auribus meis, & vox bouum quæ ego audio? Et ait Saul, ex Hamalecitis adduxerunt eas: quia percipit populus bonis omnibus & bobus ad immolandum domino deo tuo, reliqua verò occidimus.*